

N:o 79.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 april 1908, kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
uppförande af byggnader för telegrafverkets behof i
Stockholm och Göteborg. (2 U. A).*

I en till Riksdagen den 27 mars 1908 aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (n:o 122) har Kungl. Maj:t under åberopande af bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att *dels* medgifva

att för telegrafverkets behof må inköpas tomterna n:r 3, 21, 22 och 25 i kvarteret Jericho i Stockholm för 646,000 kronor och att å nämnda tomter må uppföras en telefonstationsbyggnad för en kostnad ej öfverstigande 914,000 kronor;

att å telegrafverket tillhörig tomt i Göteborg må uppföras en stationsbyggnad för en kostnad icke öfverstigande 1,251,000 kronor;

att för gäldande af den vid tillträdet förfallna del af köpeskillingen för tomterna i kvarteret Jericho i Stockholm äfvensom för byggnadsarbetenas påbörjande å samma tomter må användas de för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm reserverade medel, 500,000 kronor, äfvensom det belopp, 500,000 kronor, som af det utaf 1907 års Riksdag anvisade byggnadslån å 3,000,000 kronor afsetts för stationsbyggnad i Stockholm; samt

att för påbörjande af byggnadsarbetet i Göteborg må användas det belopp, som, efter gäldande af köpeskillingen för den i nämnda stad inköpta tomt, återstår af de 900,000 kronor utaf samma byggnadslån, som afsetts för inköp af tomt och uppförande af stationsbyggnad i Göteborg;

dels ock bemyndiga riksgäldskontoret att tillhandahålla telegrafstyrelsen för uppförande af stationsbyggnader för telegrafverkets behof i Stockholm och i Göteborg ett lånebelopp af 1,280,000 kronor att, i mån af behof och sedan detta för hvarje gång blifvit af Kungl. Maj:t pröfvadt, af telegrafstyrelsen i riksgäldskontoret lyftas och jämte ränta, motsvarande den ränteutgift, som genom berörda belopps öfverlämnande till telegrafstyrelsen förorsakas riksgäldskontoret, inom tjugu år från första lyftningsdagen återgäldas medelst afbetalningar, i den mån telegrafverkets medel därtill lämna tillgång, dock så att dylika afbetalningar böra en månad förut af telegrafstyrelsen för riksgäldskontoret tillkännagifvas.

Rörande denna framställning har departementschefen till förberörda statsrådsprotokoll yttrat följande:

»Uti underdånig skrifvelse den 2 mars 1908 har telegrafstyrelsen inkommit med framställning beträffande uppförande af telegraf- och telefonstationsbyggnader i Stockholm och i Göteborg.

A. Stationsbyggnader i Stockholm.

Till en början tillåter jag mig erinra, hurusom telegrafstyrelsen redan i underdånig skrifvelse den 18 november 1904 med förslag till stater för år 1906 gjorde framställning om reserverande af medel för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm.

Styrelsen anförde därvid, bland annat, följande:

År 1870 hade från öfverintendentsämbetet till telegrafverket för kostnadsfritt begagnande öfverlämnats de tre nedre våningarna af dåvarande byggnad å den statsverket tillhöriga tomten n:r 1 i kvarteret *Æolus* med adressnummer 2 vid Skeppsbron i Stockholm, hvori då inrymmts såväl telegrafstyrelsens som telegrafstationens lokaler. Denna byggnad hade i början af 1880-talet i sin helhet ställts till telegrafstyrelsens förfogande.

Till följd af såväl ökningen af telegrafadministrationens personal som telegrafrörelsens starka utveckling och telefonrörelsens snabba till-

växt efter det telegrafverket erhållit bemyndigande, första gången genom nådigt bref den 10 juni 1881, att bedrifva sådan rörelse, hade de åt telegrafverket upplåtna utrymmena blifvit för små för behovet, så att telegrafstyrelsen år 1891 måst gå i författning om förhyrande i en bredvid liggande fastighet, n:r 2 och 3 i nämnda kvarter med adressnummer 8 Slottsbacken och 1 Österlånggatan, hvilken fastighet för ändamålet inköpts af telegrafverkets pensionsinrättning, af en större våning, hvori inrymts en del af administrativa byråns lokaler. Telegrafstyrelsen hade därefter varit nödsakad att i allt högre grad fylla behovet af ökad utrymme genom ytterligare förhyrande af lokaler i pensionsinrättningens tillgränsande fastigheter.

Under tiden hade äfven det till telegrafstyrelsens disposition ställda huset vid Skeppsbron utvidgats. Enligt nådigt bref den 9 april 1897 hade öfverintendentsämbetet ålagts att för en kostnad, ej öferskjutande 113,730 kronor, utföra en tillbyggnad till nämnda hus, för hvilket ändamål 1897 års Riksdag anvisat anslag. Tillika hade genom berörda nådiga bref förordnats att, sedan tillbyggnadsarbetet blifvit afslutadt, telegrafstyrelsen skulle öfvertaga vården och underhållet af det ifrågasvarande huset, hvilket i likhet med andra telegrafverket tillhöriga byggnader skulle i verkets räkenskaper uppföras bland verkets tillgångar. I enlighet med nådigt bref den 26 maj 1899 hade därefter verkställt en påbyggnad af telegrafverkets hus vid Skeppsbron, för hvilket ändamål 1899 års Riksdag anvisat ett anslag af 27,000 kronor äfvensom medgifvit, att ett odisponerat belopp af 7,036 kronor 27 öre af nyssnämnda tillbyggnadsanslag finge därtill användas.

I större eller mindre grad blefve samtliga af telegrafstyrelsen samt distrikts- och lokalförvaltningarna disponerade lokaler i ofvannämnda fastigheter under de närmaste åren i behof af ökad utrymme. De af telegrafstyrelsen för egen del använda lokalerna vore redan då alldeles otillräckliga för sitt ändamål. Till tjänsterum hade måst tagas i anspråk en mängd utrymmen, som vore för sådant ändamål synnerligen olämpliga och i flera fall redan af sanitära skäl icke kunde i längden därtill anlitas. Äfven hade till stort hinder för det ostörda arbetet beträffande åtskilliga fall alltför många tjänstemän måst sammanföras i samma arbetsrum.

Telegrafstationens lokaler vore för det dåvarande tillräckliga, men en utvidgning af desamma syntes möjligen redan inom få år blifva af behovet påkallad för fyllande af korrespondensens ökade kraf.

Telefonstationen vore inredd på sådant sätt, att den kunde för de närmaste åren mottaga det beräknade antalet nytillkommande abonnenter

äfvensom de nya linjer, hvilka blefve behöfliga dels till kringliggande orter och dels till aflägsnare platser.

De dåvarande lokalerna lämnade tillfälle till en utvidgning med omkring 4,700 abonnentledningar, hvarefter de åt förbindelseledningar eller den så kallade landslinjeexpeditionen upplåtna rum behöfde tagas i bruk för ytterligare utvidgning af lokalexpeditionen och således nytt utrymme måste beredas åt landslinjeexpeditionen. För en tid af ytterligare 4 eller 5 år kunde således den dåvarande telefonlokalen anses komma att motsvara behovet.

Såsom af denna redogörelse framginge, måste telegrafstyrelsen vara betänkt på att inom en icke aflägsen framtid anskaffa betydligt utvidgade lokaler i Stockholm.

För telegrafstyrelsens eget, mest trängande behof kunde detta senast från 1906 års höst låta sig göra genom förhyrande af de lokaler i pensionsinrättningens hus, som ännu vore åt enskilda personer upplåtna. Beträffande åter särskildt telefonstationen vore detta omöjligt, utan måste antingen närliggande fastigheter ombyggas och förenas med telegrafverkets nuvarande hus, eller också ett helt och hållet nytt hus uppföras å tomt, som för ändamålet kunde förvärfvas å annan plats i hufvudstaden, om telefonrörelsen därstädes skulle kunna utvecklas utöfver hvad förut sagts.

Vare sig emellertid den ena eller den andra utvägen komme att anlitas, blefve dock kostnaden så betydlig, att det syntes vara oundgängligt att för ändamålet anlita telegrafverkets vinstmedel från flera statsregleringsperioder. Det syntes telegrafstyrelsen därför nödvändigt, att, ehuru telegrafstyrelsen då ännu icke vore beredd att afgifva förslag till de för ifrågavarande behof lämpligaste anordningarna, redan af 1906 års vinstmedel från rörelsen finge, i likhet med hvad som enligt Riksdagens år 1896 fattade beslut hade skett för anskaffande af medel för uppförande af ett nytt posthus i Stockholm, för utvidgning af telegrafverkets lokaler i hufvudstaden reservera så stort belopp, som lämpligen kunde för ändamålet disponeras.

På grund af hvad sålunda anförts hade telegrafstyrelsen för ifrågavarande ändamål inberäknat ett belopp af 100,000 kronor i det under rubriken »Fastigheter» i förslaget till 1906 års stater uppförda anslag.

Uti statsverkspropositionen till 1905 års Riksdag föreslog Kungl. Maj:t också, bland annat, att för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm finge reserveras ett belopp af 100,000 kronor; och blef detta förslag bifallet af Riksdagen, som förklarade sig anse detsamma vara på goda skäl grundadt.

Sedan telegrafstyrelsen därefter i förslaget till 1907 års stater för ifrågavarande ändamål upptagit 200,000 kronor samt Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1906 års Riksdag framställt förslag därom, medgaf Riksdagen, att för ändamålet finge reserveras ytterligare ett belopp af 200,000 kronor.

I sin underdåniga skrifvelse den 30 november 1906 angående förslag till utgiftsstater för telegrafverket för år 1908, däri telegrafstyrelsen uti det under rubriken »Fastigheter» uppförda belopp 1,000,000 kronor för nyssberörda ändamål inberäknat ett belopp af 200,000 kronor, anförde telegrafstyrelsen bland annat följande.

Behovvet af större lokaler för telefonstationen i Stockholm hade blifvit allt mer trängande. Telefonnätet hade där hastigt utvecklat sig så att — såsom framginge af en i skrifvelsen intagen öfversikt — antalet apparater, som vid slutet af år 1896 uppgått till 3,670, vid 1905 års slut ökats till 13,954.

Med en sådan ökning i antalet telefonapparater kunde den dåvarande stationslokalen endast för få år bereda tillräckligt utrymme för de anordningar, som erfordrades för betjänande af det stigande antalet abonnenter.

Äfven telegrafstationen vore i den närmaste framtiden i behof af ökad utrymme. Då alla för ändamålet lämpliga lokaler i pensionsinrättningens bredvidliggande hus redan vore af telegrafstyrelsen förhyrda, kunde ej heller detta behof med dåvarande resurser tillfredsställas.

Då telegrafstyrelsen sålunda ansett sig böra under den allra närmaste tiden gå i författning om anskaffande af utvidgade lokaler för ifrågavarande stationer, hade styrelsen uppgjort ett villkorligt köpeaftal angående förvärfvandet af de telegrafverkets pensionsinrättning tillhöriga egendomarna n:r 2 och 3 i kvarteret Æolus med adressnummer 8 Slottsbacken och 3 Telegrafgränd, hvilka egendomar gränsade intill telegrafverkets fastighet och redan då till största delen förhyrdes för telegrafverkets behof.

Berörda till inköp ifrågasatta egendomar innehålla en areal af sammanlagdt 933,2 kvadratmeter och hade af de sakkunniga, som af telegrafstyrelsen för ändamålet tillkallats, värderats till 527,000 kronor. Enligt den villkorliga öfverenskommelsen vore köpeskillingen bestämd till 520,000 kronor, men finge detta belopp tills vidare, intill utgången af år 1912, innestå hos pensionsinrättningen mot 4½ procent årlig ränta, dock med rätt för telegrafstyrelsen att före denna tid efter därom sex månader förut till säljaren lämnadt meddelande verkställa afbetalningar å köpeskillingen.

Beträffande användandet af ifrågavarande fastigheter hade styrelsen tänkt sig, att därå befintliga byggnader skulle nedrifvas och i stället uppföras ett nytt hus, som tillsammans med den telegrafverket tillhöriga egendomen n:r 2 Skeppsbron skulle lämna fullt tillräckliga lokaler för såväl telegraf- och telefonstationerna som äfven styrelsen. Ritningar för denna nybyggnad vore under utarbetande, och hade telegrafstyrelsen för afsikt att i samband med statförslaget för år 1909 inkomma med kostnadsförslag härför samt föreslå, att de för utvidgande af telegrafstyrelsens lokaler i Stockholm reserverade medel finge användas för detta ändamål.

De enligt nådigt bemyndigande den 22 juni 1906 för afgifvande af yttrande och förslag i fråga om förändrad organisation af telegrafstyrelsen m. m. tillkallade kommitterade framhöllo i sitt den 14 januari 1907 afgifna betänkande beträffande nu ifrågavarande stationsbyggnader, att de fullkomligt delade telegrafstyrelsens uppfattning om nödvändigheten däraf, att för telegrafverkets större telefonstationer bereddes lokaler i verkets egna fastigheter. Enligt hvad kommitterade inhämtat, erfordrades emellertid under de närmaste åren, på grund af telefonrörelsens allt snabbare tillväxt, utvidgade eller nya lokaler till så stort antal af telegrafverkets stationer i de större af rikets städer, att erforderliga medel för desammas anskaffande icke kunde erhållas från telegrafverkets öfver-skott under dessa år.

På grund häraf föreslogo kommitterade, att telegrafstyrelsen måtte beredas utväg att för anskaffande af lokaler för telegrafverkets behof erhålla ett byggnadslån å tre miljoner kronor, hvilket lån skulle för-räntas och amorteras enligt samma grunder, som funnes bestämda för de af telegrafstyrelsen under de senare åren för fortsatt utveckling af statens telefonväsende erhållna lånemedel.

Kommitterade framhöllo, att genom den af dem sålunda föreslagna anordningen skulle anslaget till fastigheter i telegrafverkets utgifts-stater icke behöfva uppgå till högre belopp än det, som funnes i 1907 års stater upptaget, eller 500,000 kronor. Telegrafstyrelsen skulle icke heller behöfva på provisoriska anordningar eller flyttningar af stationer ned-lägga ansenliga belopp, som, om erforderliga lokaler i rätt tid anskaffades, kunde inbesparas, hvarförutom de olägenheter både för allmänheten och för expeditiionspersonalen, som alltid medföljde olämpliga och trånga lokaler, kunde undvikas.

Af det föreslagna byggnadslånet skulle, enligt kommitterades åsikt, till stationsbyggnad i Stockholm användas 500,000 kronor.

Uti sitt öfver kommitterades förslag afgifna underdåniga utlåtande anförde telegrafstyrelsen, att styrelsen i likhet med kommitterade funne det synnerligen önskvärdt, att ifrågavarande lån blefve beviljad, hvarjämte styrelsen beträffande utvidgningen af telegrafverkets lokaler i Stockholm upplyste, att kostnaden därför beräknats uppgå till omkring 1,100,000 kronor.

Det torde här böra anmärkas, att telegrafstyrelsen då icke hade uppgjort något som helst förslag, än mindre några ritningar eller någon kostnadsberäkning, utan den uppgifna summan afsåg det approximativt beräknade belopp, hvartill en om- och sammanbyggnad af fastigheterna i kvarteret *Æolus* antogs uppgå, under förutsättning naturligtvis att de sålunda erhållna lokalerna vore för ifrågavarande behof tillräckliga.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom i propositionen n:r 84 till 1907 års Riksdag framställda förslag medgaf Riksdagen, att för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm finge reserveras ytterligare 200,000 kronor, och att för telegrafverkets behof finge inköpas ofvan omförmälda fastigheter n:r 2 och 3 i kvarteret *Æolus* i Stockholm för 520,000 kronor, samt bemyndigade riksgäldskontoret att tillhandahålla telegrafstyrelsen för anskaffande af lokaler för telegrafverkets behof ett lånebelopp af 3,000,000 kronor.

I sin nu ifrågavarande skrifvelse anför telegrafstyrelsen beträffande stationsbyggnaderna i Stockholm följande:

»Sedan genom statsmakternas beslut en första utgångspunkt vunnits för ordnandet af stationsfrågan i Stockholm, lämnade telegrafstyrelsen åt arkitekten hos öfverintendentsämbetet Aron Johansson i uppdrag att uppgöra ritningar till den nya byggnaden å egendomarna n:r 2 och 3 i kvarteret *Æolus*. Denna hade man tänkt sig skola sammanbyggas med den telegrafverket förut tillhöriga fastigheten vid Skeppsbron, så att byggnadskomplexet å hela kvarteret *Æolus* komme att bilda en enda byggnad. Fastigheten vid Skeppsbron skulle därvid i hufvudsak bibehållas oförändrad, med undantag af de mindre ändringar i inredningen och fasaden, som hufvudsakligen betingades af sammanbyggnaden med det nya huset.

Då emellertid under utarbetandet af dessa ritningar skulle tillgodoses de särskilda behof på betydligt ökad utrymme, hvilka gjort sig gällande såväl för telegrafstationen till följd af korrespondensens under de senaste åren fortgående stegring som ock i synnerhet för telefonstationen på grund af telefonnätets hastiga utbredning och särskildt med hänsyn till införandet af det nya centralbatterisystemet, visade det sig

snart, att, om erforderligt utrymme för de olika afdelningarna skulle kunna beredas, det blefve nödvändigt att underkasta äfven byggnaden vid Skeppsbron en fullständig ombyggnad till, om möjligt, större höjd än dess nuvarande. Detta skulle åter, bland annat, nödvändiggöra omfattande och dyrbara grundförstärkningar.

Om telefonrörelsen i hufvudstaden komme att tillväxa lika hastigt som under de senaste åren, hvilket man med tämligen stor säkerhet torde kunna förutsätta, skulle dock, oaktadt den ifrågasatta ombyggnaden af den gamla telegrafbyggnaden, de lokaler, som vunnes för inrymmandet af *telefonstationen*, efter några få år, äfven de, vara otillräckliga.

Enligt detta ombyggnadsförslag skulle nämligen ett antal af högst 27,000 abonnenter kunna betjänas. Rikstelefonnätets utveckling inom hufvudstaden ställer dock vida större kraf på stationens kapacitet, hvilket framgår af följande siffror från de senaste fem åren.

Antalet *telefonapparater* utgjorde:

	Inom staden Stockholm,	Inom det under Stockholms tele- fonstation lydande redovisnings- området,
	st.	st.
vid slutet af år 1903.....	9,358	10,843
» » » » 1904.....	10,613	12,308
» » » » 1905.....	11,985	13,954
» » » » 1906.....	13,361	15,639
» » » » 1907.....	15,197	17,811

Under det att antalet rikstelefonapparater inom Stockholm under femårsperioden 1898—1902 ökades med 2,623 eller med 49 % utgjorde ökningen under den senaste femårsperioden 1903—1907 5,839 eller 62 %. Antalet telefonapparater inom hela Stockholmsområdet ökades under nämnda femårsperioder med respektive 46 % och 64 %. Anledningen till denna betydliga stegring i rikstelefonnätets i hufvudstaden utbredning torde i viss mån bero på att samtrafiken med Stockholms enskilda telefontät den 1 juni 1903 upphörde.

Telefoninkomsterna inom redovisningsområdet utgjorde:

år 1903.....	kronor	698,628: 97
» 1904.....	»	919,952: 36
» 1905.....	»	1,071,946: 97
» 1906.....	»	1,247,958: 41
» 1907.....	»	1,504,650: 36

Ökningen i telefoninkomsterna vid Stockholms station under den senaste femårsperioden uppgick sålunda till 115 %.

Antalet *avgiftsbelagda telefonsamtal* inom samma område uppgick till:

år 1903	763,708	perioder
» 1904	920,759	»
» 1905	1,085,051	»
» 1906	1,256,486	»
» 1907	1,462,678	»

Ökningen under den senaste femårsperioden uppgick sålunda till 91 % för de avgiftsbelagda samtalen.

Den å Stockholms telefonstation använda *personalen* uppgick till:

år 1903	193	personer
» 1904	273	»
» 1905	300	»
» 1906	358	»
» 1907	450	»

Således en ökning under de senaste fem åren af 133 %.

Äfven den af Stockholms *telegrafstation* förme lade telegrafkorrespondensen är underkastad en ständigt fortgående ökning, visserligen icke så hastig och betydlig som telefonrörelsens, men dock så afsevärd, att stationens hittills mera provisoriskt tillgodosedda behof af ökad utrymme kräfver en rationell anordning af lokalerna, icke endast för tillfället, utan äfven i lämplig mån för framtiden, som, icke aflägsen, kommer att ställa ännu högre kraf i detta afseende.

Här nedan angifna siffror lämna en föreställning om telegrafrörelsens ökning i Stockholm under de senaste fem åren.

Antalet *telegramexpeditioner* utgjorde:

år 1903	2,058,928
» 1904	2,126,003
» 1905	2,273,281
» 1906	2,489,355
» 1907	2,748,144

Således en ökning af 33 %.

Vid Stockholms telegrafstation uppburet *telegramporto* utgjorde:

år 1903.....	kronor	596,913: 34
» 1904	»	735,710: 10
» 1905	»	761,550: 18
» 1906	»	702,634: 09
» 1907	»	784,141: 48

Således en ökning af 31 %.

Den å Stockholms telegrafstation använda *personalen* utgjorde:

år 1903	209 personer
» 1904	206 »
» 1905	208 »
» 1906	243 »
» 1907	265 »

Således en ökning af 27 %.

Antalet *telefonerade telegram* uppgick till:

	från abonnenter	till abonnenter [*]	summa
år 1903.....	80,518	40,172	120,690
» 1904	84,750	41,674	126,424
» 1905	95,431	42,153	137,584
» 1906.....	107,650	48,078	155,728
» 1907.....	119,567	55,390	174,957

Denna i särskilda lokaler inrymda afdelning visar således en ökning i rörelsen af 45 %.

Denna telegraf- och telefonrörelsens alltjämt fortgående tillväxt i hufvudstaden återspeglar rörelsens stegring i dess helhet, och det är gifvet, att denna i sinom tid kommer att föranleda behof af ökad lokalutrymme äfven för själfva *telegrafstyrelsen*. Den från och med innevarande år genomförda omorganisationen med dess förenklade arbetsmetoder och betydliga minskning af antalet tjänstemän hos styrelsen har visserligen medfört, att de af styrelsen disponerade tjänstelokalerna, som förut ingalunda motsvarade behofvet, för närvarande kunna i det stora hela anses vara tillräckliga, men uppenbarligen kommer särskildt rikstelefonväsendets hastiga tillväxt öfverallt i landet att framdeles kräfva ökning i antalet biträdande tjänstemän, hufvudsakligen i de lägre graderna, inom flertalet af styrelsens olika afdelningar med däraf följande behof af större utrymme.

Då rörelsens omfattning och tillväxt i viss mån gifver en föreställning om styrelsens arbetsbörda, torde det icke vara ur vägen att här anföra några siffror rörande telegrafverkets inkomster, värdet af dess kapitaliserade egendom samt antalet telefonapparater under åren 1902—1906, hvilka siffror lämna en ganska tillförlitlig bild öfver telegrafverkets utveckling under dessa år. Motsvarande siffror för år 1907 äro ännu icke tillgängliga, hvarför femårsperioden måste omfatta ofvan nämnda år.

Telegrafverkets inkomster — afkastningen från verkstaden ej inberäknad — utgjorde:

år 1902.....	6,741,569 kronor
» 1903.....	7,232,946 »
» 1904.....	8,064,891 »
» 1905.....	9,139,442 »
» 1906.....	10,261,446 »

Således en ökning under angifna femårsperiod af 52 %.

Värdet af telegrafverkets kapitaliserade egendom uppgick till:

vid slutet af år 1902	33,517,673 kronor
» » » » 1903	35,495,549 »
» » » » 1904	38,179,998 »
» » » » 1905	40,882,554 »
» » » » 1906	44,089,148 »

Således en ökning af 32 %.

Antalet i rikstelefonnätet inkopplade telefonapparater utgjorde:

vid slutet af år 1902	61,400
» » » » 1903	67,740
» » » » 1904	74,512
» » » » 1905	81,994
» » » » 1906	90,811

Således en ökning af 48 %.

I början af innevarande år uppgick sammanlagda antalet telefonapparater till 103,518.

Det ökade arbetet hos styrelsen kännetecknas äfven, dock endast till en viss grad, af *antalet hos styrelsen handlagda mål*. Detta utgjorde:

år 1902	10,196
» 1903	10,224
» 1904	12,263
» 1905	13,298
» 1906	14,215

utvisande således en ökning af 39 %.

För att nu återgå till Stockholms telefonstation, torde de rörande stadens rikstelefonnät här ofvan anförda siffrorna tämligen otvetydigt gifva vid handen, att detta nät befinner sig i en ovanligt hastig tillväxt och att denna tillväxt är för år proportionellt ökas. Med denna för öfrigt särdeles gynnsamma tillväxt för ögonen har telegrafstyrelsen måst beräkna, att den nuvarande telefonstationslokalen inom några få år skulle vara otillräcklig. Den ombyggnad af densamma eller de andra anordningar för vinnande af fullt tillräckligt utrymme, som här af med oafvislig nödvändighet betingas, måste emellertid, om någon möjlighet därtill kunde beredas, företagas i samband med det sedan flera år tillbaka af telegrafstyrelsen omfattade önskemålet att anordna Stockholms telefonnät efter modernaste mönster med användande af det så kallade centralbatterisystemet. Telegrafstyrelsen måste nämligen erkänna, att Stockholms telefonnät för närvarande icke kan anses fylla de fordringar man måste ställa på ett modernt telefonnät.

Att det numera till en nödvändighet blifna önskemålet att godtgöra efterblifvenheten härutinnan icke förut förverkligats, har dock icke berott på någon försummelse hos telegrafstyrelsen att följa med telefonteknikens oafslåtliga framsteg, utan har uteslutande haft sin orsak i det för-

hållandet, att telegrafverket genom de af Stockholms stadsfullmäktige härför uppställda villkoren allt sedan år 1895 hindrats att utvidga det sedan länge alldeles otillräckliga jordkabelnätet i staden och tvingats att med sina ledningar söka sig fram öfver hustaken. Sedan den hämsko, som därigenom lagts på rikstelefonnätets utvidgning, genom stadsfullmäktiges beslut den 9 december 1907 slutligen bortfallit, har telegrafstyrelsen nu blifvit iståndsatt att äfven i hufvudstaden tillämpa de senare årens förbättringar i telefontekniken.

Äfven en annan på rikstelefonnätets utveckling i hufvudstaden inverkande faktor kan numera och bör således också tagas i beräkning. Telegrafstyrelsen kan nämligen efter jordkabelnätets behöriga utvidgning tillmötesgå en under de senare åren från många håll med ökad ifver uttalad önskan att genom tillhandahållande af billigare så kallade bostadstelefoner bereda äfven sådana personer, som mera sällan behöfva telefonera och därför funnit den nu utgående årsafgiften för hög, fördelen att komma i förbindelse med rikstelefonnätet.

Sedan Riksdagen tre särskilda gånger afslagit af Kungl. Maj:t gjorda framställningar om att genom köp eller köpe- och bytesaftal införlifva de enskilda telefonnäten i Stockholm med rikstelefonnätet, lär föga utsikt finnas att ett sådant införlifvande kan äga rum, åtminstone icke förrän i en aflägsnare framtid. Men äfven om genom omständigheter, som nu icke kunna förutses, detta skulle ske inom den närmaste tiden, skulle det icke utesluta nödvändigheten af den rikstelefonnätets omläggning, hvars genomförande icke längre bör undanskjutas.

Rikstelefonnätet i Stockholm har, såsom förut påvisats, redan nu hunnit en sådan utveckling och befinner sig i en så snabb tillväxt, att det nuvarande systemet icke längre kan tillgodose teknikens kraf, liksom det äfven ur ekonomisk synpunkt blifvit olämpligt. Hopförandet af alla abonnentledningarna till en enda station utan afseende på abonnenternas olika korrespondensbehof och bostad är en primär anordning, som måste öfvergifvas, så fort nätet vunnit en viss utsträckning. Dess olämplighet gör sig ännu mera kännbar, då den enda stationen är belägen på sidan om den lifligaste telefonrörelsen. En tekniskt rationell och ekonomiskt fördelaktig drift kräfver då, att, såsom numera äfven tillämpas vid de nyare, större telefonnäten i utlandet, de mest använda telefonledningarna, de så kallade affärstelefonerna, inledas i en centralt belägen hufvudstation, under det att de mindre ofta använda och därför billigare bostadstelefonerna sammanföras i mindre, distriktsvis förlagda så kallade understationer, hvilka genom erforderligt antal förbindelseledningar sammanknytas med hufvudstationen. Härigenom blifva drifts-

anordningarna smidigt lämpade efter trafikens varierande behof, på samma gång möjlighet vinnes att tillhandahålla billigare telefonabonnemang för den glesare korrespondensen. En sänkning af abonnemangsafgifter kan nämligen icke ske, så länge alla ledningar skola indragas till en enda station, emedan då såväl de på ledningslängden beroende kostnaderna för telefonförbindelsens anordnande som ock själfva stationsanordningarna blifva för dyrbara.

Med behofvet af denna rätt genomgripande systemförändring i sikte har telegrafstyrelsen funnit nödig förtänksamhet bjuda att vid uppgörandet af ifrågavarande byggnadsförslag redan nu ordna stationsförhållandena så, att desamma icke efter någon tid återigen skulle behöfva undergå omändringar, hvilka då skulle kräfva betydligt större kostnader.

Såsom förut framhållits, skulle man äfven med den fullständiga ombyggnad af hela kvarteret Æolus, hvartill under förarbetena förslag uppgjordes, icke kunna möta lokalbehofvet för längre tid än några år framåt. Om ock den nyss angifna omläggningen af nätet skulle tänkas kunna uppskjutas under denna tid, skulle man i alla händelser därefter stå inför stationsfrågan lika olöst som nu, och de på en sådan ombyggnad nedlagda kostnaderna hade till större delen varit onödiga. En byggnad å nämnda kvarter skulle nämligen icke kunna användas för att där inreda en hufvudstation inom Stockholm.

Förutom de tekniska svårigheter, som de Staden inom broarna omslutande vattendragen ställa i vägen för anläggningen af erforderliga ledningar, måste man i första hand taga i betraktande läget. Hufvudstationens läge bör väljas så, att de till densamma ingående ledningarnas medellängd blir den minsta möjliga. Af telegrafstyrelsen verkställda undersökningar hafva gifvit till resultat, att, om hänsyn tages såväl till läget af de nuvarande affärstelefonerna som, så vidt nu kan förutses, till den utvidning hufvudstaden under de närmaste decennierna kommer att undergå, en sådan hufvudstation bör vara belägen inom det område, som begränsas af Hamngatan, Regeringsgatan, Nya Kungsgatan och Norrlandsgatan. Att förvärfva en tillräckligt stor tomt för hufvudstationens räkning vid någon af de nämnda område begränsande hufvudgatorna, hvilket ur vissa synpunkter skulle varit ganska tilltalande, anser telegrafstyrelsen dock vara oekonomiskt, på grund af de därstädes betingade höga tomtpriserna. Så begäres och betalas till exempel för tomter utefter den nyutlagda förlängningen af Kungsgatan 600 kronor per kvadratmeter. Ur rent trafikteknisk synpunkt är ett dylikt mera monumentalt läge icke heller nödvändigt. Telegrafstyrelsen har därför sökt förvärfva en tomt vid någon af de inom området befintliga mindre

gatorna, där tomtpriisen ännu icke äro så högt uppdrifna, och styrelsen har äfven lyckats erhålla en tillräckligt stor samt till belägenhet och form lämplig fastighet, hvilken ändock icke betingat något oskäligt pris. Enligt ett med arkitekterna V. Dorph och A. J. Höög upprättadt preliminärt köpekontrakt har telegrafstyrelsen, under förutsättning af Eders Kungl. Maj:ts och Riksdagens godkännande, inköpt tomterna n:r 3, 21, 22 och 25 i kvarteret Jericho, belägna mellan Jakobsbergsgatan och Lästmakargatan och omfattande en areal af 2,278,4 kvadratmeter. Det afstalade priset, 646,000 kronor eller 283 kronor 50 öre per kvadratmeter, måste med hänsyn till de rådande tomtpriisen inom Stockholms centralare delar anses synnerligen skäligt. Fastigheten skulle tillträdas den 1 juli 1908. Telegrafstyrelsen skulle öfvertaga betalningsskyldigheten för 200,000 kronor i fastigheten in-tecknad gäld samt erlägga återstoden af köpeskillingen, 446,000 kronor, vid tillträdet.

Hvad beträffar de för bostadstelefonerna afsedda understationerna har telegrafstyrelsen tänkt sig, att den nuvarande stationen vid Skeppsbron skulle användas såsom understation för Staden inom broarna och Södermalm, tills dess abonnentantalet inom den senare stadsdelen vuxit så, att en särskild understation där blir behöfzig. Understationen för Norrmalm skulle inrymmas i den till uppförande föreslagna byggnaden i kvarteret Jericho — under det att de för de öfriga stadsdelarna erforderliga understationerna, som endast fordra mindre utrymme, utan olägenhet kunna inrymmas i förhyrda lägenheter, helst uti fastigheter tillhörande telegrafverkets pensionsanstalter.

Den omläggning af rikstelefonnätet i Stockholm, som telegrafstyrelsen på nu angifna skäl är nödsakad företaga, innebär naturligtvis icke någon förändring af det redan befintliga kabelnätet, utan endast dettas disponerande och utvidgning efter en annan rationellare plan samt den till centralbatterisystem förändrade stationsinredningens uppsättande i den nya hufvudstationen i stället för i den nuvarande telefonstationen, jämte interurbanväxelbordens öfverflyttning till hufvudstationen.

Innan telegrafstyrelsen närmare redogör för de i enlighet med den nya planen uppgjorda förslagen till stationsanordningarna, tillåter sig styrelsen här beröra den ekonomiska fördel, som hufvudstationens förläggande till den föreslagna tomten i kvarteret Jericho skulle innebära.

Om man utgår från förhållandena vid 1908 års början, skulle en sådan anordning medföra, att 3,575 kilometer i jordkablar befintliga abonnentledningar blefve disponibla. De i norra stadsdelarna boende abonnenternas ledningar skulle nämligen minskas med 6,001 kilometer, under det att ledningarna till affärstelefonerna i Staden inom broarna

och å Södermalm skulle ökas med 2,426 kilometer, hvadan skillnaden — 3,575 kilometer — blefve disponibel för nytillkommande abonnenter. Om man endast värderar dessa kabelledningar till 100 kronor per kilometer, skulle således en besparing på en gång af 357,500 kronor omedelbart uppstå. För att utröna den besparing, som årligen skulle uppkomma genom minskad ledningslängd, har telegrafstyrelsen låtit undersöka, huru mycket de under åren 1906 och 1907 nytillkommande abonnenternas ledningar skulle hafva minskats i längd, om hufvudstationen varit förlagd i kvarteret Jericho. Däraf har framgått, att denna besparing skulle hafva utgjort

under år 1906	320,6 km.
» » 1907	477,4 »
	<hr/>
	eller tillsammans 798,0 km.

det vill säga i medeltal per år 399,0 km. Med användande äfven nu af det låga priset 100 kronor per km. skulle således den årliga besparingen i medeltal hafva utgjort 39,900 kronor samt för år 1907 uppgått till nära 50,000 kronor. Allt efter som nätet tillväxer kommer dock, enär tillväxten är större i de norra stadsdelarna, denna summa att ökas.

Sedan telegrafstyrelsen sålunda kommit till den insikt, att det nuvarande systemet med en enda telefonstation måste af såväl tekniska som ekonomiska skäl snarast möjligt öfvergifvas och i stället rikstelefonnätet anordnas med en hufvudstation och understationer, äfvensom att af samma skäl en hufvudstation icke kan vara belägen i Staden inom broarna, utan måste förläggas betydligt längre norrut, har styrelsen låtit utarbета förslag till en sådan anordning af telefonstationsförhållandena i Stockholm, som rikstelefonnätets nuvarande och framtida utveckling därstädes kräfver och för hvilket styrelsen nu kommer att närmare redogöra.

Därvid tillåter sig telegrafstyrelsen förutskicka den anmärkningen, att då det nu gäller en så omfattande ombyggnad af telefonnätet, som den nu förestående, det för telegrafstyrelsen varit angeläget att se till, att erforderligt utrymme för utvidgning beräknats under en afsevärd tid framåt. En ganska dyrköpt erfarenhet härutinnan ända från rikstelefonnätets första utvecklingsperiod har nämligen lärt telegrafstyrelsen, att ökningen i abonnentantal och trafik alltid blifvit större, än man med stöd af den föregående tidens anvisningar trott sig böra beräkna. Lokaler, som enligt den beräknade utvidgningen af en station skulle varit tillräckliga ett tjugotal år, hafva ofta redan några få år efter inflyttningen

visat sig alldeles för trånga, och följden har blifvit dyrbara ändringar eller flyttningar. I de af telegrafverket själfv byggda stationshusen söker telegrafstyrelsen därför alltid bereda utrymme för stationen, äfven om utvecklingen skulle gå betydligt snabbare än man haft anledning vänta. Då man emellertid icke kan låta stora lokaler stå tomma i afvaktan på telefontätets ökning, har telegrafstyrelsen funnit det mest ekonomiskt och praktiskt att tillgodose det framtida behovet af ökad utrymme på sådant sätt, att de lokaler, som för nämnda ändamål finnas böra reserveras, till en början inredas till bostäder eller kontorslokaler för att genom uthyrning såsom sådana lämna skälig inkomst i förhållande till byggnadskostnaderna, till dess de behöfva tagas i anspråk för telegrafverkets eget behof. Hyrestiden måste naturligtvis då bestämmas med hänsyn till stationens beräkneliga utvecklingshastighet, så att lokalerna alltid säkert kunna vara disponibla, då behovet af desammas användande till deras ursprungligen afsedda ändamål framträder. Stundom kunna äfven i de reserverade lokalerna inrymmas sådana telegrafverkets expeditioner, som, när lokalerna behöfvas för sitt egentliga ändamål, utan olägenhet eller större kostnad kunna flyttas till annan plats. Genom sådana anordningar har telegrafverket kunnat utan särskild kostnad åt sig bevara möjligheten att, allt efter stationernas utvidgning, undan för undan tillgodose behovet af större lokaler.

Tillbyggnaden i kvarteret Æolus.

Enligt de af arkitekten Aron Johansson uppgjorda ritningarna skulle å tomterna n:r 2 och 3 i kvarteret Æolus uppföras en ny byggnad, som skulle sammanbyggas med telegrafverkets byggnad å tomten n:r 1 i samma kvarter. Å den sistnämnda byggnaden skulle endast företagas de ändringar, som betingades af hopbyggandet med den nya byggnaden eller som erfordrades för att å telegraf- och telefonstationerna bereda fullt lämpliga och rymliga lokaler. Hufvudingången skulle förläggas mot Slottsbacken, men mindre trappuppgångar anordnas såväl i den åt Skeppsbron som i den åt Österlånggatan vettande delen af byggnaden, och äro dessa trappor äfven afsedda att i händelse af eldsvåda tjänstgöra såsom reservutgångar för den talrika stationspersonalen.

I det genom hopbyggandet erhållna byggnadskomplexet skulle *källarvåningen* innehålla lokaler för värmeledningen, elektricitetsverk för belysningen, telegrafstationens accumulatorer samt vattentank för vissa kabel- och trådprof äfvensom förrådsrum. I denna våning skulle äfven inredas bad- och duschrum för stationernas personal och arbetarna.

Bottenvåningen innehåller lokaler för telegrafstationens expeditioner för afgående och ankommande telegram samt för telefonsamtal från talhytt. Till samtliga dessa lokaler, till hvilka allmänheten har tillträde, blir såsom förut ingången från Skeppsbron. Vidare finnas i denna våning lokaler för materialprofningsanstalten och hufvudförrådet samt bostadslägenheter för portvakt och maskinist.

Hela *våningen en trappa upp* tages i anspråk af telegrafstationen. Där äro inrymda apparatsalar för Morse-, Wheatstone- och Murrayexpeditionerna samt lokaler för lokaltelegrafexpeditionen, telegramtelefoneringsexpeditionen, telegrafdirektören och hans kontorspersonal, den utländska kontrollen äfvensom kapprum, frukostrum och toaletterum för den manliga och kvinnliga telegrafpersonalen.

I *våningen två trappor upp* äro belägna styrelsens sessionsrum samt rum för generaldirektören, telegraftullmäktige, linje- och trafikbyråcheferna, linjebyråns kansli, notarie och ingenjörer, kamreraren och hufvudkassören, trafikbyråns kontrollör, personalexpedition, notarier samt kontrakts- och katalogexpeditionen.

Våningen tre trappor upp innehåller lokaler för telefonstationen med erforderliga kapprum och toaletterum äfvensom rum för administrativa byråchefen, administrativa byråns kansli, sekreteraren, utrikesafdelningen, revisionen, ombudsmansexpeditionen, statistikern samt linjebyråns ritkontor.

Våningen fyra trappor upp är upptagen af lokaler för telefonstationen och för telegrafverkets undervisningsanstalt. För den sistnämnda behöfvas, förutom kapprum och toaletterum, icke mindre än 11 rum, nämligen två rum för föreståndaren, lärarna och biblioteket, två större föreläsningrum, två större rum för undervisningen i telegrafering å Morse-, Sounders-, Wheatstone- och Murrayapparater, ett större rum för undervisningen i elektriska mätningar, två rum för samlingarna af telegraf- och telefonapparater samt fysiska apparater, ett rum för undervisningen i kemi samt ett rum för vaktmästaren och förrådseffekter.

I *torrnbyggnaden* äro lokaler för styrelsens arkiv inredda.

Enligt af arkitekten Johansson utförda beräkningar skulle kostnaden för byggnadsarbetet uppgå till:

för nybyggnaden	585,000 kronor
» ombyggnads- och ändringsarbeten	
å gamla byggnaden.....	65,000 »
» värmeledning m. m.....	50,000 »
	<hr/>
	Summa 700,000 kronor,

hvertill skulle komma 20,000 kronor, som telegrafstyrelsen, efter samråd med arkitekten, anser böra upptagas för oförutsedda utgifter, hvadan hela kostnaden beräknas uppgå till 720,000 kronor.

Nybyggnaden i kvarteret Jericho.

Såsom förut framhållits skulle i den nya byggnaden inrymmas hufvudstation för Stockholms rikstelefonnät. Då antalet rikstelefonapparater i hufvudstaden under de senaste sju åren ungefär fördubblats, anser telegrafstyrelsen, att hufvudstationen bör anordnas så, att utrymme finnes för betjänande af minst 50,000 abonnenter, dels omedelbart af de direkt till hufvudstaden ingående dels medelbart af dem, hvilkas ledningar äro indragna till de förut omnämnda understationerna, hvilka åter med erforderligt antal så kallade trunkledningar stå i förbindelse såväl med hufvudstationen som med hvarandra. Dessutom måste i stationsbyggnaden finnas plats bland annat för interurbanstation, landslinjeexpedition, som betjänar de till växelstationerna under Stockholm utgående ledningarna, expedition för de till understationerna utgående förbindelseledningarna, uppsättningsexpedition, droskstation samt öfverkoppling, relärum och undersökning, äfvensom erforderliga kontorslokaler för telefondirektörens expedition.

För linjedistriktsbyrån förhyras för närvarande kontors-, arbets- och förrådslokaler på olika ställen i staden. Detta provisoriska och för dessa arbeten högst obekväma tillstånd skulle nu slutligen kunna upphöra och distriktsbyrån i hufvudstationen erhålla välbehöfliga och för dess säregna behof lämpliga lokaler.

Arkitekten Aron Johansson, som uppgjort ritningen äfven till denna byggnad, har lyckats synnerligen väl skilja sig från uppgiften att bereda det för de olika anspråken lämpligaste utrymme åt alla de afdelningar, som böra hafva sin plats i den nya byggnaden. För att vinna ändamålsenligt utrymme åt de stora telefonsalarna, som måste vara försedda med takljus, skulle enligt förslaget byggnaden utföras i I-form med fasader åt såväl Jakobsbergsgatan som Lästmakargatan samt med ett sig midt öfver tomten sträckande mellanparti.

I *nedre källaren* anordnas lokaler för linjedistriktsbyråns omfattande förråd af telegraf- och telefonmateriel, verktyg m. m. Den *öfre källarvåningen*, som delvis är försedd med takbelysning, inrymmer samlingsrum för underbefäl och arbetare, elektricitetsverk, ångpannerum och kol-

förråd samt förrådslokaler för apparater och ömtåligare materiel, äfvensom badinrättning för personalen.

I *bottenvåningen* finnas linjedistriktsbyråns kontorslokaler, rum för telefonstationens inkasserare af telefonafigifter samt bostadslägenhet för portvakt, maskinist och stationsreparatör.

Våningen en trappa upp inrymmer telefondirektörens tjänsterum samt telefonstationens kontorslokaler äfvensom en del reservrum, som framdeles skola användas för telefonstationens utvidgning, men som under tiden inredas till bostadslägenheter afsedda för uthyrning, eller att upplåtas åt sådan personal vid telegrafverket, som är berättigad till fri bostad.

I de ⁷ofvanför belägna *entresolvåningarna* finnas i den nedre rum för telefonstationens elektriska maskiner och accumulatorer samt kapprum, toalettrum, frukostrum och samlingsrum för telefonstationens talrika expeditiönspersonal. I den öfre entresolvåningen finnas rum för undersökningen, droskstationen, katalogexpeditionen, reläsal samt rum för telefonstationens tekniska personal.

Öfversta våningen upptages af de tre stora telefonsalarna. Mellersta salen rymmer 120 telefonister och hvardera af sidosalarna 95 telefonister. Under första tiden, då en af dessa senare salar kommer att användas till interurbanexpedition, lämnar den plats för omkring 160 interurbantelefonister.

Arkitekten Johansson har beräknat kostnaden för denna byggnad till 900,000 kronor. Till oförutsedda utgifter anser telegrafstyrelsen efter samråd med arkitekten, att i kostnadsberäkningen dessutom bör upptagas ett belopp af 14,000 kronor, hvadan hela kostnaden beräknas uppgå till 914,000 kronor.»

B. Stationsbyggnad i Göteborg.

I ofvanberörda underdåniga skrifvelse den 30 november 1906 anförde telegrafstyrelsen beträffande föreslagen ny telegrafstationsbyggnad i Göteborg bland annat följande.

I Göteborg disponerade telegrafverket för sin station den enligt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 2 maj 1890 af Göteborgs stad mot vederlag af statens andel i förra Ostindiska kompaniets fastighet till Kungl. Maj:t och kronan öfverlätna egendomen n:r 35 uti 2:a roten af

Göteborgs stad, hvilken egendom vore belägen i hörnet af Västra Hamngatan och Vallgatan. Det å denna egendom uppförda hus, som förut disponerats af stadens latinläroverk och därefter af dess auktionskammare, hade af telegrafverket öfvertagits år 1892 och under detta och därpå följande år undergått delvis om- och tillbyggnad för sitt nya ändamål. Den lokal, som år 1892 ansetts tillräcklig för ganska lång framtid, hade emellertid på grund af telefonväsendets snabba tillväxt då blifvit otillräcklig.

Utvecklingen af telefonverksamheten i Göteborg under de senaste tio åren framginge af en i skrifvelsen intagen öfversikt, enligt hvilken vid slutet af år 1896 funnos 3,182 telefonapparater samt vid slutet af år 1905 8,706 apparater.

På grund af denna starka utveckling af telefonverksamheten, och då befintliga byggnader redan till fulla tagits i anspråk, hade telegrafstyrelsen måst vidtaga åtgärder för att snarast möjligt vinna större utrymme.

Det syntes då naturligt att genom en om- och tillbyggnad på den nuvarande tomten söka bereda det behöfliga utrymmet, i hvilket afseende man tänkt sig, att det nuvarande huset skulle dels förses med en tillbyggnad inne på gården, i hvilken byggnad interurbanstationen skulle inrymmas, dels i viss mån ombyggas för vinnande af bättre skydd mot eldfara, dels ock påbyggas för att bereda det nödiga utrymmet för lokalstationen; och hade förslag i enlighet härmed jämväl blifvit uppgjort. Det hade dock därvid visat sig, att ett sådant företag skulle i flera afseenden medföra betänkliga vådor, hvarom den för förslaget uppgörande tillkallade sakkunnige hade anfört följande.

Den byggnad, som här skulle med betydande kostnader ombyggas, vore redan före telegrafstationens inflyttande använd för åtminstone två skilda ändamål och hade i och för desamma undergått förändringar i olika delar.

Då ifrågasatta genomgripande ombyggnad blefve alltså den tredje i ordningen. Den kännedom om byggnaden, den sakkunnige ägde från sitt kontrollantskap vid senaste ombyggnadsarbetet, gjorde, att han med tvekan motsåge en sådan förnyad omarbetning. Murarna kunde anses svaga, fyllda som de vore af igensatta dörr- och andra muröppningar såväl inuti som i fasaderna; det äldre murverket vore illa utfördt med ett troligen lerblandadt kalkbruk; grunden vore åtminstone icke säker. Uppläggningsen af de mycket grofva järnbalkkonstruktioner, som i ombyggnadsförslaget nödvändiggjorts för de brandisolerade betonggolvens skull, hade beräknats kunna ske på gammalt befintligt mur-

verk. Risken vore ej utesluten, att rifning, om- och nymurningar i större utsträckning, än hvad dittills tänkts, härvid kunde blifva behöfliga. Och dock finge driften inom huset under tiden ej afbrytas. De stora träbjälklagen öfver första och andra våningarna hade vid senaste ombyggnaden visat sig delvis svårt skadade af röta, i synnerhet i bjälkändar, hvilka skador likväl då botats nödtorftigt genom plank- och bjälkskarfningar i de afskurna, sjuka delarnas ställe, men hur varaktig verkan häraf skulle blifva kunde ej sägas. Äfven om dessa lagningar lyckades hålla sig friska, kunde man dock påstå, att husets samtliga bjälklag vore i förhållande till de ovanligt stora spännvidderna hårdare ansträngda än de borde vara. Äfven efter en omsorgsfull och i många afseenden förnyande och förstärkande ombyggnad syntes det gamla huset ej kunna blifva af den beskaffenhet, att det motsvarade de stora värden, som skulle nedläggas på detsamma och som det vore afsedt att inrymma. Utförandet af det projekt, som föreläge till ombyggnad af den nuvarande telegraf- och telefonstationen, borde därför anses blott som en nödfallsutväg, hvilken kunde tillgripas endast i det fall, att inga andra utvägar stode till buds.

På grund af här ofvan anförda omständigheter hade telegrafstyrelsen ansett sig böra taga i allvarligt öfvervägande, huruvida det ej vore lämpligare att söka ordna frågan om större lokal för stationen i Göteborg genom nybyggnad på annan tomt i stället för genom om- och tillbyggnader på den gamla. Åtskilliga omständigheter utom de af den sakkunnige här ofvan angifna betänkligheterna talade för vidtagandet af en sådan åtgärd. Genom fullföljande af förslaget till nuvarande stationens om- och tillbyggnad vunnnes visserligen utrymme för själfva telefonstationen under omkring 10 år framåt, men efter denna tid förefunnes ingen möjlighet att bibehålla stationen på nuvarande tomt. För utvidgning af telegrafstations- och kontorslokaler, hvilken måste tänkas behöflig med den växande telegraftrafiken och abonnenttillströmningen, funnes föga eller ingen möjlighet. För linjedistriktsbyrå, dess förråds- och verkstadslokaler funnes ingen plats inom byggnaden. De kostnader för telefontekniska anordningar — växelbord m. m. — som i alla händelser under de närmaste åren måste nedläggas på Göteborgs station, beräknades till nära 500,000 kronor; och denna kostnad ökades oupphörligt i jämbredd med abonnentökningen.

Det syntes telegrafstyrelsen då betydligt fördelaktigare att nedlägga dessa kostnader i ett nytt hus med moderna, fullt brandfria konstruktioner och med tillfälle till utvidgning. Ett sådant nybyggnadsföretag toge naturligtvis längre tid i anspråk än om- och tillbyggnaden. Tele-

fondriften kunde dock under byggnadsåren skötas i de nuvarande lokalerna. Genom att provisoriskt inrymma interurbanstationen, hvilkens flyttning vore relativt billig, i nuvarande förråds- och verkstadslokaler kunde ökadt utrymme för tillfället beredas för den lokala telefonstationen.

Telegrafstyrelsen hade därför efter noggrann utredning af denna fråga ansett, att den för telegrafverket och allmänheten bästa lösningen af lokalfrågan i Göteborg vore, att snarast möjligt en ny tomt inköptes, å hvilken en tidsenlig station med brandfria anordningar och med möjligheter till framtida utvidgning kunde uppföras, hvarefter den nu disponerade egendomen eventuellt kunde försäljas.

Af det ofvannämnda byggnadslånet å 3,000,000 kronor vore 900,000 kronor afsedda att användas till inköp af tomt och uppförande af en stationsbyggnad i Göteborg.

Telegrafstyrelsens hemställen, att för telegrafverkets behof måtte, efter Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande, få inköpas för byggnadstomt lämplig fastighet i Göteborg, blef af Kungl. Maj:t och Riksdagen bifallen.

I sin skrifvelse den 2 mars 1908 anför telegrafstyrelsen beträffande stationsbyggnaden i Göteborg:

»Telegraf- och telefonrörelsen i Göteborg är näst efter den i Stockholm den största i landet och befinner sig liksom den senare i en hastig tillväxt. Nedan anförda tablåer torde lämna en föreställning såväl om rörelsens omfattning som om dess ökning under de senaste fem åren.

Antalet *telefonapparater* utgjorde:

vid slutet af år 1903	7,443
» » » » 1904	8,046
» » » » 1905	8,706
» » » » 1906	9,609
» » » » 1907	11,022

Således en ökning under de senaste fem åren af 48 %.

Telefoninkomsterna uppgingo till:

år 1903	kronor 565,186: 12
» 1904	» 657,490: 04
» 1905	» 757,504: 80
» 1906	» 847,818: 39
» 1907	» 958,729: 25

Således en ökning af 70 %.

Antalet *avgiftsbelagda telefonsamtal* utgjorde:

år 1903	465,566	perioder
» 1904	524,797	»
» 1905	624,182	»
» 1906	711,666	»
» 1907	878,454	»

Således en ökning af 89 %.

Antalet *telegramexpeditioner* uppgick till:

år 1903	1,120,473
» 1904	1,111,298
» 1905	1,151,205
» 1906	1,190,257
» 1907	1,290,185

Således en ökning af 15 %.

Antalet *telefonerade telegram* utgjorde:

	från abonnent	till abonnent	Summa	
år 1903	33,921	27,755	61,676
» 1904	53,397	31,624	85,021
» 1905	66,699	34,605	101,304
» 1906	75,937	38,131	114,068
» 1907	94,451	46,255	140,706

Således en ökning i sammanlagda antalet telefonerade telegram af 128 %.

Det å Göteborgs station uppburna *telegramportot* uppgick till:

år 1903	kronor	330,996:	82
» 1904	»	346,141:	22
» 1905	»	367,927:	27
» 1906	»	401,256:	77
» 1907	»	434,446:	69

Således en ökning af 31 %.

Den å telegraf- och telefonstationerna i Göteborg, hvilka till och med utgången af år 1907 voro förenade under en gemensam föreståndare, använde *personalen* utgjorde:

år 1903	257 personer
» 1904	260 »
» 1905	282 »
» 1906	312 »
» 1907	334 »

Således en ökning af 30 %.

Af ofvanstående redogörelse framgår, att särskildt telefonrörelsen i Göteborg befinner sig i en snabb tillväxt. Antalet telefonapparater har under de senaste fem åren ökats med nära 50 % och det blir endast med stor svårighet och genom vidtagandet af provisoriska anordningar, som plats för behöfliga nya växelbord kan beredas inom den nuvarande telefonstationslokalen under den tid, som åtgår till uppförandet af byggnad för och inredningen af en ny station.

För nedbringandet af kostnaderna för telefonstationens flyttning var det af vikt för telegrafstyrelsen att om möjligt förvärfva en tomt belägen i närheten af det nuvarande stationshuset. Då denna fastighet har ett centralt läge, var det äfven af hänsyn till den trafikerande allmänhetens bekvämlighet önskligt, att en närbelägen tomt förvärfvades för den nya stationen.

Sedan ett den 17/20 augusti 1907 mellan telegrafstyrelsen och drätselkammaren i Göteborg upprättadt preliminärt köpeaftal angående försäljning af en del af Sahlgrenska sjukhusets förra tomt till ett pris af 158 kronor 25 öre per kvadratmeter icke vunnit stadsfullmäktiges godkännande, träffades den 27 september/1 oktober 1907 nytt aftal angående försäljning till telegrafverket af den Göteborgs stad tillhöriga så kallade kaserntomten. Enligt detta aftal, som gällde under förutsättning af Kungl. Maj:ts och stadsfullmäktiges godkännande, försålde staden till telegrafstyrelsen det i nu gällande stadsplan upptagna kvarter, som begränsas af Kungsgatan, Kaserntorget och Kaserngränden, och hvilket innefattade en areal af 3,592 kvadratmeter. Köpeskillingen, som utgjorde 449,000 kronor, eller 125 kronor per kvadratmeter, skulle erläggas å tillträdesdagen den 1 april 1908.

Med hänsyn till tomtens centrala och fria läge, hvilket gjorde den särdeles lämplig för det afsedda ändamålet, måste den öfverenskomna köpesumman anses mycket skälig.

Köpeaftalet godkändes af stadsfullmäktige den 24 oktober 1907 och genom nådigt bref den 29 november 1907 har Kungl. Maj:t lämnat sitt bifall till köpet äfvensom bemyndigat telegrafstyrelsen att till gäldande af köpeskillingen i riksgäldskontoret lyfta ett belopp af 449,000

kronor af det utaf 1907 års Riksdag för anskaffande af lokaler för telegrafverkets behof anvisade lånebelopp af 3,000,000 kronor.

Telegrafstyrelsen har lämnat arkitekten, lektorn vid Chalmers tekniska läroanstalt Hans Hedlund i uppdrag att uppgöra ritningar och kostnadsberäkningar till den ifrågasatta stationsbyggnaden. De flerstädes i Bohuslän förefintliga säregna grundförhållanden förekomma äfven inom Göteborgs område, där marken ofta består af ett mer eller mindre mäktigt lager af blålera, så kallad Göteborgslera, hvilande på den stundom starkt lutande berggrunden. De svårigheter, som på grund häraf uppstå vid grundläggningens konstruktion och beräkningen af kostnaden för densamma, hafva föranlett telegrafstyrelsen att, sedan tomten noga undersökts genom täta jordborrningar, uppdraga åt en särskild sakkunnig, öfverstelöjtnanten P. Ax. Lindahl, att utarbета förslag till grundläggningsarbetenas utförande och uppgöra kostnadsberäkningar för desamma.

Enligt de af lektorn Hedlund uppgjorda ritningarna skulle byggnaden erhålla hufvudfasad mot Kungsgatan med en lägre flygelbyggnad åt Kaserntorget. I *källarvåningen* finnas lokaler för centraluppvärmning, elektricitetsverk för belysningen och telegrafstationens accumulatorer, erforderliga förrådsrum, rum för undersökning och reparatörer, verkstadsrum, rum för linjeunderbefälet, samlingsrum och badinrättning för arbetarna m. m.

Bottenvåningen inrymmer rum för allmänheten, telegrafstationens afdelningar för ankommande och afgående telegram, lokaltelegraf, expedition för telefonerade telegram, telefondirektörens expedition, linjeditriksbyrån jämte för de olika lokalerna erforderliga kapprum och toaletterum.

Telegrafapparatsalen samt kapp- och toaletterum för den manliga och kvinnliga telegrafpersonalen äfvensom telegrafdirektörens expedition äro förlagda *i våningen en trappa upp*. Där finnas äfven lokaler för Det Store Nordiske Telegrafskabs svenska telegrafstation, hvilken måste, liksom nu äger rum, vara förlagd omedelbart intill statens telegrafapparatsal, så att utväxlingen af den af bolaget förmedlade utländska korrespondensen utan tidsutdräkt kan ske. För de af telegrafskabet disponerade lokalerna erlägges hyra till telegrafverket. De i denna våning befintliga reservrum, som icke genast behöfva tagas i bruk för expeditionslokaler, inredas till bostadslägenheter. En del af denna våning är, på grund af telegrafapparatsalarnas större höjd än de öfriga expeditionslokalerna, entresolerad och inrymmer frukost- och sam-

lingsrum för telegrafpersonalen samt en del reservrum, som tills vidare skulle inredas till bostadslägenheter, afsedda att uthyras eller att upplåtas till sådana tjänstemän vid telegrafverket, som äro berättigade att erhålla fri bostad.

Den ofvanför telegrafapparatsalen belägna våningen, som på grund af sin ringa höjd är att betrakta såsom en *entresolvåning*, inrymmer bland annat telefonisternas kapprum samt toalett- och badrum, äfvensom reläsal, öfverkoppling och rum för telefonstationens elektriska maskiner och accumulatorer.

Såväl nyss nämnda entresolvåning som den *öfversta våningen*, innehållande de stora telefonsalarna, sträcker sig endast öfver hufvudbyggnaden åt Kungsgatan.

I telefonsalarna finnes plats för 197 lokaltelefonister och 126 interurban-telefonister.

I det af lektorn Hedlund uppgjorda kostnadsförslaget för den ifrågasatta nybyggnaden äro kostnaderna beräknade till:

själfva byggnaden.....	kronor	882,000
värmeledning.....	»	67,000
ledning för gas, vatten, aflopp m. m.....	»	22,000
ritningar, kontroll m. m.	»	54,000
		<hr/>
	kronor	1,025,000.

Kostnaden för elektrisk belysning samt oförutsedda utgifter anser telegrafstyrelsen böra upptagas till	»	40,000
Härtill kommer kostnaden för grundläggningsarbetet, af öfverstelöjtnanten Lindahl beräknad till.....	»	186,000
		<hr/>
	eller tillsammans	kronor 1,251,000.»

De för nu ifrågavarande nybyggnader erforderliga medel äro sammanförda i nedanstående

Tablå

öfver kostnaderna för telegrafverkets stationsbyggnader i Stockholm och Göteborg.

Stockholm.

Kvarteret Æolus: Tomtinköp.....	520,000: —		
Byggnadskostnad	720,000: —	1,240,000: —	
Kvarteret Jericho: Tomtinköp.....	646,000: —		
Byggnadskostnad	914,000: —	1,560,000: —	2,800,000: —

Göteborg.

Kaserntomten: Tomtinköp.....	449,000: —		
Grundläggning	186,000: —		
Byggnadskostnad	1,025,000: —		
Elektrisk belysning och oförutsedda utgifter ...	40,000: —		1,700,000: —
		Summa kronor	4,500,000: —

Af dessa medel finnas redan nu disponibla:

Reserverade medel för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm

i 1906 års stater	100,000: —	
» 1907 » »	200,000: —	
» 1908 » »	200,000: —	500,000: —

Af det utaf 1907 års Riksdag anvisade *byggnadslån* å 3,000,000 kronor äro afsedda att användas till stationsbyggnad i Stockholm

500,000: —

Till inköp af tomt och uppförande af en stationsbyggnad i Göteborg

900,000: — 1,400,000: —

Summa kronor 1,900,000: —

Det felande beloppet, 2,600,000 kronor, har telegrafstyrelsen tänkt sig skulle kunna erhållas på följande sätt:

influten försäljningssumma för telegrafverkets nuvarande fastighet i Göteborg	250,000: —
anvisande af telegrafverkets öfverskott under rubriken »Fastigheter» i telegrafverkets utgiftsstater för åren 1910 och 1912	350,000: —
af Riksdagen anvisadt byggnadslån	2,000,000: —
	<hr/>
	Summa kronor 2,600,000: —

Telegrafstyrelsen anför vidare:

»Beträffande försäljningssumman för telegrafverkets nuvarande fastighet i Göteborg har telegrafstyrelsen genom sakkunniga låtit värdera denna fastighet, och hafva dessa uppgifvit, att ett pris af omkring 250,000 kronor torde kunna beräknas erhållas vid försäljningen.

Med det centrala läge, denna fastighet äger, har telegrafstyrelsen så mycket mera skäl att beräkna minst denna summa, som försäljningen icke kan ske förrän tidigast om fem år, under hvilken tid priset för så välbelägna tomter som denna antagligen kommer att ytterligare stiga.

Enligt den i Kungl. Maj:ts proposition n:r 84 till 1907 års Riksdag (sid. 120) intagna byggnadsplanen är afsedt att i telegrafverkets utgiftsstater för år 1910 föreslå upptagandet under rubriken »Fastigheter» af 100,000 kronor till stationsbyggnad i Stockholm. Vidare skulle under samma rubrik för stationsbyggnad i Ystad upptagas för åren 1912, 1913 och 1914 tillsammans 200,000 kronor. Då emellertid aftal numera läser kunna träffas med generalpoststyrelsen om förhyrande till telegrafverket af hela öfre våningen i den postverket tillhöriga fastigheten i nämnda stad, hvarigenom telegrafverkets behof af stationslokal i Ystad torde blifva tillgodosedt för en lång framtid, blifver angifna belopp 200,000 kronor i stället disponibelt för stationsbyggnaderna i Stockholm och Göteborg. Genom att ett år framskjuta påbörjandet af några af de mindre stationsbyggnader, som enligt byggnadsplanen skulle börja byggas under år 1912, kunna såväl nyss omnämnda belopp 200,000 kronor som ytterligare 50,000 kronor utaf de i byggnadsplanen under rubriken »Fastigheter» föreslagna belopp under år 1912 disponeras till nybyggnaderna i Stockholm och Göteborg. På grund häraf har telegrafstyrelsen i sin härofvan intagna beräkning kunnat upptaga 350,000 kronor af telegrafverkets öfverskottsmedel.

Återstående för dessa nybyggnader erforderliga medel, två miljoner kronor, synas telegrafstyrelsen böra tillhandahållas styrelsen såsom lån

under samma villkor, som föreskrifvits för det af 1907 års Riksdag beviljade byggnadslånet å tre miljoner kronor. Under de närmaste åren erfordras utvidgade eller nya lokaler för ett stort antal af telegrafverkets stationer i de större städerna såsom Gäfve, Östersund, Örebro, Landskrona, Västerås m. fl., till följd hvaraf i telegrafverkets utgiftsstaten måste till nya fastigheter under några år framåt upptagas jämförelsevis höga belopp. Sedan emellertid behovet af egna stationslokaler för rikets större telefonstationer blifvit fyllt, kan detta anslag högst betydligt minskas. Skulle ofvannämnda för nybyggnaderna i Stockholm och Göteborg erforderliga belopp af två miljoner kronor upptagas i staterna såsom anslag, måste nybyggnaderna i de öfriga större städerna uppskjutas fem å sex år, och telegrafverket därigenom åsamkas onödiga kostnader till betydande belopp för provisoriska anordningar eller flyttningar å dessa platser. Då telegrafstyrelsen årligen erhåller de medel, som behövas för nya telefonstationer, telefonledningar och telefonnät, i form af lån, synes det telegrafstyrelsen helt naturligt, att äfven de medel, som erfordras till anskaffandet af lokaler för nu ifrågavarande stationer, böra upplånas, då de ej på annat sätt kunna för tillfället göras disponibla. En så omfattande affär som statens telefonväsende bör icke genom bristande rörelsekapital nödgas nedlägga stora summor i provisoriska anordningar, som kunna undvikas, om medel till behöfliga utvidgningar finnas tillgängliga. Endast i Stockholm skulle, såsom förut framhållits, de föreslagna stationsanordningarna medföra en minskad utgift af omkring 50,000 kronor om året för nya abonnentledningar.

Uti nyssnämnda proposition n:r 84 till 1907 års Riksdag framhöll äfven dåvarande civilministern i fråga om det då föreslagna lånet till byggnader, att förslaget syntes välbetänkt, och att därigenom kostnaderna för telegrafverkets fastighetsaffärer, som ju ägde bestående värde för framtiden, komme att fördelas på en längre tidsföljd, något som ur alla synpunkter måste anses lämpligt.

Telegrafstyrelsen hyser så mycket mindre tvekan att föreslå anvisandet af dessa medel i form af lån, som Riksdagen förut godkänt en sådan anordning och något så öfverhängande behof af lokaler för rörelsens tillgodoseende som nu ifrågavarande icke kan skönjas å andra håll än i de städer, för hvilka medel redan äro i ofvannämnda byggnadsplan beräknade. Dessutom har telegrafstyrelsen hittills alltid sett sig i stånd att, till och med före den fastställda tiden, fullgöra de villkor beträffande ränte- och kapitalinbetalningar, som vid lånens beviljande uppställts. Af de lån, telegrafstyrelsen erhållit för telefonväsendet under åren 1883—1907, nämligen:

från statskontoret	kronor	1,430,000: —
» riksgäldskontoret	»	28,284,400: —
		<hr/>
eller tillsammans		kronor 29,714,400: —

äro till och med utgången af år 1907, förutom ränta, återbetalda:

till statskontoret	kronor	1,384,000: —
» riksgäldskontoret	»	16,009,400: —
		<hr/>
eller tillsammans		kronor 17,393,400: —

Telegrafstyrelsens skuld å erhållna lånemedel för telefonväsendets utveckling utgjorde sålunda vid ingången af år 1908..... kronor 12,321,000: —.»

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt har telegrafstyrelsen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen dels medgifva:

att å telegrafverket tillhöriga tomterna n:r 2 och 3 i kvarteret Æolus i Stockholm må uppföras en tillbyggnad till telegrafverkets fastighet n:r 1 i samma kvarter för en kostnad icke öfverstigande 720,000 kronor;

att för telegrafverkets behof må inköpas egendomarna n:r 3, 21, 22 och 25 i kvarteret Jericho i Stockholm för 646,000 kronor samt att å nämnda tomt må uppföras en telefonstationsbyggnad för en kostnad icke öfverstigande 914,000 kronor;

att å telegrafverket tillhörig tomt i Göteborg må uppföras en stationsbyggnad för en kostnad icke öfverstigande 1,251,000 kronor;

att för gäldande af förfallen köpeskilling för fastigheten i kvarteret Jericho i Stockholm äfvensom för byggnadsarbetenas påbörjande i Stockholm må användas dels de för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm reserverade medel, 500,000 kronor, och dels det belopp, 500,000 kronor, som af det utaf 1907 års Riksdag anvisade byggnadslån å tre miljoner kronor afsetts för stationsbyggnad i Stockholm; samt

att för påbörjande af byggnadsarbetet i Göteborg må användas det belopp, som, efter gäldande af köpeskillingen för den inköpta tomten i Göteborg, återstår af de 900,000 kronor utaf samma byggnadslån, som afsetts för inköp af tomt och uppförande af en stationsbyggnad i Göteborg;

dels ock bemyndiga riksgäldskontoret att tillhandahålla telegrafstyrelsen för uppförande af stationsbyggnader för telegrafverkets behof

i Stockholm och Göteborg i enlighet med styrelsens förslag ett lånebelopp af 2,000,000 kronor att, i mån af behof och sedan detta för hvarje gång blifvit af Kungl. Maj:t pröfvadt, af telegrafstyrelsen i riksgäldskontoret lyftas och jämte ränta, motsvarande den ränteutgift, som genom berörda belopps öfverlämnande till telegrafstyrelsen förorsakas riksgäldskontoret, inom tjugu år från första lyftningsdagen återgäldas medelst afbetalningar, i den mån telegrafverkets medel därtill lämna tillgång, dock så att dylika afbetalningar böra en månad förut af telegrafstyrelsen för riksgäldskontoret tillkännagifvas.»

Departements-
chefens
yttrande.

Behovvet af förändrade och betydligt utvidgade lokaler för telegraf- och telefonstationerna i *Stockholm* har redan blifvit af Kungl. Maj:t och Riksdagen erkänt. Sålunda hafva, på sätt af den förut lämnade redogörelsen framgår, för ifrågavarande ändamål af telegrafverkets öfver-skottsmedel under senare år reserverats sammanlagdt 500,000 kronor, hvarjämte af det telegrafstyrelsen utaf 1907 års Riksdag beviljade byggnadslånet å 3,000,000 kronor ett belopp af 500,000 kronor afsetts att användas till stationsbyggnad i Stockholm.

På grund af Riksdagens medgifvande inköptes också under år 1907 de omedelbart intill nuvarande stationsbyggnaden vid Skeppsbron gränsande fastigheterna n:r 2 och 3 i kvarteret Aeolus. Enligt den mycket skisserade plan, som i sammanhang med framställningen om berörda fastigheters inköpande af telegrafstyrelsen framlades, hade styrelsens afsikt varit, att nu befintliga byggnader å de inköpta fastigheterna skulle nedrivas och i stället därå uppföras ett nytt hus, som skulle sammanbyggas med stationshuset vid Skeppsbron. Detta senare åter skulle i hufvudsak bibehållas i oförändradt skick allenast med de smärre ändringar i afseende å inredningen och fasaden, som kunde betingas af sammanbyggnaden. Genom fullföljande af denna plan beräknade telegrafstyrelsen då att erhålla fullt tillräckliga lokaler såväl för telegraf- och telefonstationerna som för styrelsen.

Såsom nämndt var emellertid denna plan i hög grad skisserad, enär då endast afsågs inköp af fastigheter, som styrelsen sedan flera år tillbaka förhyrt, samt reserverande af medel för det redan pröfvade byggnadsbehovet. Styrelsen hade i sakens dåvarande läge icke haft anledning att klargöra för sig byggnadsföretaget i alla dess detaljer. Nå gra ritningar eller kostnadsförslag hade därför icke heller blifvit uppgjorda.

När sedermera ingående beräkningar verkställdes och ritningar uppgjordes, visade det sig snart, att den ursprungliga planen icke lämp-

ligen läte sig genomföras, enär tillgängliga utrymmen voro alltför knappa och inom några få år säkerligen skulle befinnas otillräckliga. En omständighet, som visat sig hafva en väsentlig betydelse på frågan om behovet af utrymme, har varit, att man skolat taga hänsyn till önskemålet att kunna anordna Stockholms telefontät efter centralbatterisystemet, hvilket i sig visserligen innebär afsevärda fördelar men å andra sidan kräfver stora lokaler.

Beträffande sakens vidare utveckling har jag inhämtat närmare upplysningar från telegrafstyrelsen; och framgår af dessa jämte hvad styrelsen i sin ofvan intagna skrifvelse anfört hufvudsakligen följande.

Sedan den ursprungliga planen måst öfvergifvas, uppgjordes nytt förslag, enligt hvilket antalet våningar å den nya byggnaden i kvarteret Æolus skulle ökas med två utöfver förut beräknadt antal. Detta åter nödvändiggjorde fullständig ombyggnad af det gamla huset vid Skeppsbron. Centralbatterisystemet fordrar emellertid en hel våning för de utom den egentliga telefonsalen befintliga tekniska anordningarna, såsom öfverkoppling, mellankoppling, reläer, elektriska maskinerier och dylikt. Af de gjorda utredningarna framgick, att, särskildt med hänsyn till nyssnämnda omständighet, oaktadt den ökade höjden på byggnaden plats endast under några få år skulle kunna beredas för alla de olika afdelningar, som voro afsedda att inrymmas i det nya byggnadskomplexet.

Fråga uppstod nu, huruvida man ej skulle kunna flytta telegrafstationen till någon annan byggnad exempelvis på nedre Norrmalm för att därigenom bereda bättre utrymme åt öfriga afdelningar. En sådan anordning afstyrktes emellertid af alla sakkunniga, som yttrade sig i frågan. En verkställd undersökning utvisade, att å Stockholms station omkring halfva antalet ankommande och afgående telegram utväxlas med korrespondenter boende i Staden inom broarna och i trakten omkring Gustaf Adolfs torg. Den nuvarande telegrafstationen har således ett för sitt ändamål synnerligen gynnsamt läge. Såsom plats för en hufvudtelefonstation är däremot byggnaden vid Skeppsbron, på sätt af telegrafstyrelsens skrifvelse tydligen framgår, mycket ofördelaktig. Nyssnämnda förslag måste därför öfvergifvas, då det ju icke gärna kunde ifrågasättas att flytta telegrafstationen, som har ett mycket lämpligt läge, men bibehålla telefonstationen på dess nuvarande olämpliga plats.

Att öka den nya byggnadens höjd med ännu en våning ansåg sig arkitekten böra bestämdt afråda dels med anledning af grundförhållandena och dels därför att tillstånd till uppförande af en byggnad med så betydlig höjd å de ifrågavarande tomterna säkerligen icke skulle

kunna utverkas. Äfven om dessa hinder icke funnits, hade man ju genom en sådan byggnads uppförande bundit fast en blifvande centralstation för telefonväsendet vid en plats, som i ekonomiskt och tekniskt afseende visat sig olämplig.

Telegrafstyrelsen har därför ansett sig redan nu böra vidtaga åtgärder för att slutligen ordna stationsfrågan på det för allmänheten och telegrafverket bästa sättet.

De för sådant ändamål gjorda undersökningarna hafva gifvit till resultat, att en telefonhufvudstation lämpligen bör vara belägen inom ett område, som begränsas af Hamngatan, Regeringsgatan, nya Kungsgatan och Norrlandsgatan. Genom att förlägga stationen till ifrågavarande trakt skulle man vinna bland annat den högst betydande fördelen, att de till stationen ingående ledningarna blifva af minsta möjliga längd, hvarigenom, såsom af telegrafstyrelsens utredning framgår, skulle åstadkommas en afsevärd årlig besparing. Beräknad efter förhållandena år 1907 skulle således denna besparing hafva belöpt sig till omkring 50,000 kronor. Hufvudstationens förflyttning till Norrmalm innebär dessutom, att behovet att framdraga ledningar öfver Norrström, något som för närvarande medför betydande tekniska svårigheter, i väsentlig mån inskränkes.

Med hänsyn till dessa och andra af telegrafstyrelsen påpekade omständigheter synes mig synnerligen välbetänkt att redan nu ordna stationsfrågan efter en dylik plan.

Telegrafstyrelsen har i sådan afsikt underställt Eders Kungl. Maj:ts pröfning ett preliminärt köpekontrakt angående de inom ofvanberörda område mellan Jakobsbergsgatan och Lästmakargatan belägna tomterna n:r 3, 21, 22 och 25 i kvarteret Jericho, hvilka innehålla en areal af 2,278,4 kvadratmeter. Priset är 646,000 kronor, motsvarande 283 kronor 50 öre för kvadratmeter. Detta pris är ju i och för sig icke billigt, särskildt i betraktande däraf att man icke kan taga hänsyn till annat än markvärdet, då de å tomterna uppförda byggnaderna äro afsedda att rifvas och för öfrigt i sitt nuvarande skick icke äro synnerligen värdefulla. Emellertid äro fastigheterna taxeringsvärderade till 600,000 kronor, och, enligt hvad jag från telegrafstyrelsen inhämtat, har för fastigheter i omedelbart grannskap till de nu ifrågavarande, och hvilka varit på enahanda sätt bebyggda, begärts pris växlande mellan 352 kronor och 385 kronor för kvadratmeter. Vid sådana förhållanden anser jag mig böra tillstyrka antagandet af förevarande anbud.

Af köpeskillingen skulle 446,000 kronor betalas kontant vid tillträdet den 1 juli 1908. Betalning af återstående beloppet skulle ske

genom att köparen öfvertager betalningsansvaret för hela den i fastigheterna intecknade gäld, 200,000 kronor. Enligt hvad jag inhämtat, löpa inteckningsreverserna med 5 procent ränta, och äro de ställda på betalning sex månader efter uppsägning.

Enligt det af telegrafstyrelsen framlagda förslaget skulle såväl å de nyinköpta tomterna i kvarteret Æolus som å de till inköp föreslagna tomterna i kvarteret Jericho uppföras nya byggnader, och skulle arbetena därmed omedelbart påbörjas. Byggnadskostnaderna hafva beräknats till 720,000 kronor för den förra och 914,000 kronor för den senare byggnaden. Af telegrafstyrelsens utaf mig återgifna skrifvelse framgår närmare (sid. 18—21 här ofvan), hur styrelsen tänkt sig, att de särskilda byggnaderna skulle användas.

Emellertid har det synts mig kunna ifrågasättas, huruvida det verkliga skulle vara af behovet oafvisligen påkalladt att samtidigt utföra båda byggnadsföretagen. Genom att till en början uppföra den nya hufvudstationen å Norrmalm såsom af det mest trängande behovet påkallad, skulle man i alla händelser inbespara några års ränta å den icke obetydliga kostnaden för byggnaden i kvarteret Æolus. Jag har därför satt mig i förbindelse med vederbörande i telegrafstyrelsen och har därvid erhållit den upplysning, att genom en sådan anordning visserligen skulle uppstå en del olägenheter under de provisoriska förhållanden, som under mellantiden måste blifva rådande, särskildt med afseende å telegrafstationens anordnande efter den moderna snabbexpeditionens kraf, men att telegrafstyrelsen, då dessa olägenheter kunna väntas blifva efter en jämförelsevis kort tid undanröjda, ansåge desamma icke vara oöfverkomliga.

Vid sådant förhållande anser jag mig böra förorda, att man för närvarande stannar vid uppförandet af byggnaden i kvarteret Jericho.

Byggnaden skulle såsom nämndt uppföras med fasader åt såväl Jakobsbergsgatan som Lästmakargatan jämte ett midt öfver tomten sig sträckande mellanparti. Öfversta våningen skulle upptagas af tre stora telefonsalar. Den mellersta och den åt Jakobsbergsgatan belägna telefonsalen skulle användas för lokalstationen, under det att salen åt Lästmakargatan till en början skulle användas till interurbanstation. Då lokalstationen behöfver taga äfven denna sistnämnda sal i anspråk, skulle plats beredas för interurbanstationen i bottenvåningen och i våningen en trappa upp åt Lästmakargatan, i hvilka våningar inredas bostadslägenheter, till dess de behöfva tagas i anspråk för sitt egentliga ändamål.

Efter hvad nu kan beräknas skulle telefonstationens behof af utrymme vara tillgodosedt under en tid af 25 år framåt samt, om en del af kontorslokalerna då flyttades, ännu ett femtal år. Med den ovisshet som råder om huru telefonförhållandena komma att gestalta sig så långt fram i tiden, torde det icke vara möjligt att uppgöra någon tillförlitlig plan för längre tid.

Samtliga öfriga lokaler i denna nybyggnad skulle komma att tagas i anspråk för elektricitetsverk och värmeledning, linjedistriktets och telefonstationens apparat- och materialförråd, samlingsrum och verkstadsrum för arbetarna, telefondirektörens och linjedistriktetsbyråns kontorslokaler, telefonpersonalens kapprum med omkring 360 klädboxar, toaletterum, frukost- och samlingsrum, telefonstationens reläsalor, öfverkoppling, mellankoppling, elektriska maskiner och accumulatorer, undersökning, rum för stationens tekniska personal, droskstation, katalogexpedition m. m.

Såsom nämndt sluta kostnadsberäkningarna å ett belopp af 914,000 kronor.

Mot dessa beräkningar har jag icke ansett mig kunna göra någon erinran, likasom jag ej heller för närvarande funnit anledning till anmärkning mot de eskissritningar till byggnaden, som blifvit mig föredetta. Emellertid torde de färdiga ritningarna i sinom tid få underställas Eders Kungl. Maj:ts pröfning.

Beträffande den föreslagna stationsbyggnaden i *Göteborg* tillåter jag mig erinra att, sedan 1907 års Riksdag medgifvit, att, efter Kungl. Maj:ts pröfning och godkännande, finge inköpas för byggnadstomt lämplig fastighet i *Göteborg*, telegrafstyrelsen, enligt nådigt bemyndigande, af *Göteborgs* stad inköpt en för ändamålet synnerligen välbelägen tomt, upptagande det kvarter, som begränsas af *Kungsgatan*, *Kaserntorget* och *Kaserngränden*.

Telegrafstyrelsen har nu hemställt om utverkande af bemyndigande att å ifrågavarande tomt uppföra en byggnad, afsedd för såväl telegraf- som telefonstation.

Byggnadskostnaderna hafva beräknats till 1,251,000 kronor. Då priset för tomten belöpt sig till 449,000 kronor, skulle således kostnaden för byggnadsföretaget i dess helhet uppgå till 1,700,000 kronor.

Att kostnaden ställer sig så pass hög, beror först och främst på tomtens storlek, nära 3,600 kvadratmeter. Ehuru priset för kvadratmeter, 125 kronor, är jämförelsevis billigt, blir därför köpeskillingen hög, såsom nämndt 449,000 kronor, eller mer än en fjärdedel af hela

kostnaden. Tomtens betydliga omfattning måste dock anses såsom en stor fördel, då densamma är tillräcklig för erforderliga utvidgningar under en snart sagdt öfverskådlig tid framåt. För öfrigt lär det icke varit möjligt att förvärfva äfven en afsevärdt mindre tomt till billigare pris än den nu ifrågavarande, då de tomter, som på grund af läget öfver hufvud taget kunnat komma ifråga, äro bebyggda med hus, som för närvarande gifva hög afkastning.

Den byggnad, som å den inköpta tomten skulle uppföras, måste emellertid också gifvas en betydande storlek för att kunna inrymma alla de afdelningar, för hvilka densamma är afsedd. Där måste sålunda beredas plats för två stora telegrafstationer — telegrafverkets egen och det Store Nordiske Telegrafskabs — den förra den näst största i landet. För telegrafstationen har telegrafstyrelsen tänkt sig anordna särskilda apparatsalar för de olika expeditionerna: morse, wheatstone, murray, lokaltelegraf och telegramtelefonering. Vidare skall utrymme beredas för lokal- och interurbantefonstationerna med omkring 300 expedierande telefonister. Dessa betydande grenar af rörelsen behöfva gifvetvis omfattande kontors- och andra lokaler, hvarförutom kapp- rum, toalettrum och samlingsrum för den talrika stationspersonalen kräfva stora utrymmen. Den i Göteborg förlagda linjedistriktsbyrån erfordrar för sina kontors- och förrådslokaler samt rum för underbefäl och arbetare m. m. icke så ringa plats.

Från telegrafstyrelsen har vidare meddelats mig att, ehuru byggnadsförslaget endast upptager så mycket reservutrymme, som kan anses krävas med hänsyn till rörelsens snabba och oafbrutna tillväxt, byggnadens kubikmassa, beräknad mellan källargolf och öfversta våningens takbjälklag, resp. ytterfasadens taklist, likväl uppgår till 49,000 kubikmeter. Under förutsättning att golflagen utföras i betong och järn, gatufasaderna i skånstkt fasadtegel och naturlig sten samt gårdsfasaderna i fasadtegel, har byggnadens arkitekt beräknat byggnadskostnaden till 18 kronor för kubikmeter. Till stöd för denna kostnadsberäkning har arkitekten meddelat, att de under senare tid af firman J. Dähn i Göteborg utförda kasernbyggnader hafva — oberäknadt grundläggningsarbete, värmeledning, ledningar för gas, vatten, aflopp m. m., elektriskt ljus, ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter — dragit en kostnad för kubikmeter af 14 till 16 kronor. Motsvarande siffror för stadsbiblioteket i Göteborg, uppfördt år 1900, och kontoristföreningens hus i Göteborg hafva uppgått till resp. omkring 16 kronor och 19 kronor. Särskildt med hänsyn till de tunga belastningarna och däraf följande tunga järnkonstruktioner, hvilka i nu ifrågavarande byggnad komma att tillämpas, har arkitekten

ansett sig böra i kostnadsberäkningarna upptaga ett medelpris af 18 kronor för kubikmeter, hvadan nu afsedda kostnader stiga till 882,000 kronor. Jag ber härvid dessutom få anmärka, att man med hänsyn till byggnadens läge måst tillse, att densamma får ett tilltalande yttre.

Grundläggingskostnaderna blifva också betydande, icke mindre än 186,000 kronor, detta beroende på de ogynnsamma grundförhållandena.

Med hänsyn till hvad sålunda blifvit upplyst, har jag icke ansett mig kunna göra någon erinran mot kostnadsberäkningarna eller anordningarna sådana de nu föreslagits.

Beträffande sättet för erforderliga medels anskaffande har jag icke något att erinra mot hvad telegrafstyrelsen föreslagit. Något anslag å riksstaten skulle således icke erfordras för år 1909.

Vid bifall till hvad jag föreslagit skulle emellertid det af telegrafstyrelsen ifrågasatta lånet å 2,000,000 kronor kunna minskas med 720,000 kronor, motsvarande den beräknade kostnaden för nybyggnaden i kvarteret Æolus. För bättre öfversikt har jag med ledning af telegrafstyrelsens uppgifter låtit göra en sammanställning öfver de för ifrågavarande ändamål erforderliga belopp samt därför tillgängliga och ytterligare erforderliga medel.

År.	Stationsbyggnader i Stockholm.			Stationsbyggnaden i Göteborg		Summa.	Tillgängliga medel			Ytterligare erforderliga medel		Summa.
	Köpeskilning för fastigheten i kv. Æolus.	Köpeskilning för fastigheten i kv. Jericho.	Kostnaden för byggnaden i kv. Jericho.	Köpeskilning för fastigheten.	Byggnadskostnad.		Anslag.	Lån.	Försäljningsmedel.	Anslag.	Lån.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1908....	—	446,000	200,000	449,000	295,000	1,390,000	500,000	1,400,000	—	—	—	1,900,000
1909....	—	—	400,000	—	600,000	1,000,000	—	—	—	—	500,000	500,000
1910....	—	—	300,000	—	356,000	656,000	—	—	—	100,000	560,000	660,000
1911....	—	—	14,000	—	—	14,000	—	—	—	—	—	—
1912....	520,000	200,000	—	—	—	720,000	—	—	250,000	250,000	220,000	720,000
Summa	520,000	646,000	914,000	449,000	1,251,000	3,780,000	500,000	1,400,000	250,000	350,000	1,280,000	3,780,000

Beträffande först Kungl. Maj:ts förslag om inköp af vissa tomter i Stockholm för uppförande därå af en telefonstationsbyggnad har utskottet, då utvidgade lokaler för telegraf- och telefonstationerna synas oundgängligen af behovet påkallade och de ifrågavarande tomternas belägenhet och form äro för ändamålet lämpliga, funnit sig böra förorda inköpet i fråga. Utskottet anser sig emellertid böra meddela, att, enligt hvad utskottet funnit, i ofvanberörda statsrådsprotokoll förekommer en misskrifning, i det att sammanlagda taxeringsvärdet å ifrågavarande fastigheter angifves till 600,000 kronor. Då i denna summa ingår jämväl taxeringsvärdet å tomten n:o 23 i samma kvarter med adressnummer 52 vid Regeringsgatan, hvilken tomt, som enligt för utskottet förededd karta omfattar 993 kvadratmeter, icke är föreslagen till inköp, uppgår således taxeringsvärdet å de öfriga tomterna icke på långt när till det angifna beloppet, men är utskottet, då särskilda värden icke äro de olika tomterna åsatta, ej i tillfälle att lämna uppgift om hvilket taxeringsvärde rätteligen belöper å tomterna 3, 21, 22 och 25. I afseende å priset för tomterna, 646,000 kronor, synes detta visserligen mycket högt; enligt hvad utskottet inhämtat, såldes desamma i augusti 1907 för ett pris af 465,036 kronor. Men då utskottet icke anser sig hafva anledning antaga att för statsverket gynsammare pris för närvarande kan erhållas samt byggnadsfrågan är af den trängande natur, att densamma icke utan allvarliga olägenheter vidare kan undanskjutas, har utskottet icke velat motsätta sig anvisandet af det för inköpet åskade beloppet.

Vidkommande förslaget om uppförande å telegrafverket tillhörig tomt i Göteborg af en stationsbyggnad för en kostnad ej öfverstigande 1,251,000 kronor, har utskottet icke något att emot detsamma erinra.

Kungl. Maj:ts förslag i afseende å sättet för de erforderliga medlens anskaffande anser sig utskottet jämväl böra biträda.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förvarande framställning, må

a) medgifva:

1:o) att för telegrafverkets behof må inköpas tomterna n:r 3, 21, 22 och 25 i kvarteret Jericho i Stockholm för 646,000 kronor, och att å nämnda tomter må uppföras en telefonstationsbyggnad för en kostnad ej öfverstigande 914,000 kronor;

2:o) att å telegrafverket tillhörig tomt i Göteborg

må uppföras en stationsbyggnad för en kostnad ej öfverstigande 1,251,000 kronor;

3:o) att för gäldande af den vid tillträdet förfallna del af köpeskillingen för tomterna i kvarteret Jericho i Stockholm äfvensom för byggnadsarbetenas påbörjande å samma tomter må användas de för utvidgning af telegrafverkets lokaler i Stockholm reserverade medel, 500,000 kronor, äfvensom det belopp, 500,000 kronor, som af det utaf 1907 års Riksdag anvisade byggnadslån å 3,000,000 kronor afsetts för stationsbyggnad i Stockholm; och

4:o) att för påbörjande af byggnadsarbetet i Göteborg må användas det belopp, som, efter gäldande af köpeskillingen för den i nämnda stad inköpta tomt, återstår af de 900,000 kronor utaf samma byggnadslån, som afsetts för inköp af tomt och uppförande af stationsbyggnad i Göteborg; samt

b) bemyndiga riksgäldskontoret att tillhandahålla telegrafstyrelsen för uppförande af stationsbyggnader för telegrafverkets behof i Stockholm och i Göteborg ett lånebelopp af 1,280,000 kronor att, i mån af behof och sedan detta för hvarje gång blifvit af Kungl. Maj:t pröfvadt, af telegrafstyrelsen i riksgäldskontoret lyftas och jämte ränta, motsvarande den ränteutgift, som genom berörda belopps öfverlämnande till telegrafstyrelsen förorsakas riksgäldskontoret, inom tjugu år från första lyftningsdagen återgäldas medelst afbetalningar, i den mån telegrafverkets medel därtill lämna tillgång, dock så att dylika afbetalningar böra en månad förut af telegrafstyrelsen för riksgäldskontoret tillkännagifvas.

Stockholm den 6 april 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Reservation:

af herrar *P. Pehrson* i Törneryd, *C. Persson*, *J. A. Sjö* och *E. Hammarlund*.

Herrar *H. R. Törnebladh*, *D. Persson* och *S. O. Nylander* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.